

Piargy

Roman Polák

na motívy poviedok

F. Švantnera, M. Figuli a D. Chrobáka

Piargy

Roman Polák

na motívy poviedok

F. Švantnera, M. Figuli a D. Chrobáka

377. premiéra

58. sezóna - 2007/2008

monotematická divadelná sezóna slovenskej klasiky

RODINNÉ STRIEBRO

dramaturgia: **Dano Majling**

hudobná dramaturgia: **Roman Žiaran**

pohybová spolupráca: **Marián Hlavatý**

kostýmy: **Peter Čanecký**

scéna: **Jaroslav Valek**

réžia: **Roman Polák**

1. premiéra: **18. januára 2008** Velká sála DAB Nitra

2. premiéra: **19. januára 2008** Velká sála DAB Nitra

riaditeľ: **Ján Greššo**

šéfdramaturg: **Svetozár Sprušanský**

šéfkla umeleckého súboru: **Eva Pavlíková**

„Človek prejde hranicu, nikto ho nestavia,
nevieš, kedy urobíš ten osudný krok.

Vlastne, ktože to vie, kedy urobíš ten osudný krok?

**Možno, že nijakých hraníc tu niečo a ani osudné
kroky sa nerobia a možno ani dvoch svetov niečo.**”

František Švantner, *Piargy*

OSOBY A OBSADENIE

EVELÍNA	Eva Pavlíková
KATARÍNA	Daniela Kuffelová
PALO	Branislav Matuščin
LAJČIAK	Marcel Ochránek
JAŠEK MIHÁLIK	Juraj Loj / Lukáš Dóza
TETKA UĽA	Žofia Martišová
STARÝ CHOMA	Dušan Lenci
ONDRIŠ CHOMA	Daniel Fischer / Peter Oszlík / Martin Kollár
EVA HALAHÍJOVÁ	Alena Pajtinková / Eva Holasová
CHRCHLIAK	Martin Nahálka
CUDZINEC	Vladimír Bartoň
KARO PLŽÚCH	Martin Fratrič
MICHAL VRBICKÝ	Peter Kadlečík
FABRIKANT VRBICKÝ	Ivan Vojtek st.
DARA VRBICKÁ	Eva Cibulková / Sabína Čižmáriková
BORA CIRBUSOVÁ	Kristína Turjanová / Ľudmila Trenklerová
SPROSTÁ LÉNA	Daniela Pribullová
MAGDUŠA	Zuzana Porubjaková
STARÝ ĎURČIAK	Anton Živčic
MACO ĎURČIAK	Milan Ondřík
ZUZANA ĎURČIAKOVÁ	Zuzana Moravcová
JANO	Jakub Rybárik
FAKTOR	Ľubomír Kratochvíl
ETELKA	Dominika Zeleníková
ANNA BELÁŇOVÁ	Gabriela Dolná
KATA	Lucia Adamcová / Diana Kamenistá
MAGDUŠIN ŠTUDENT	Aleš Svoboda
KOMPARZ	Mirka Belancová, Simona Gyermeková, Barbara Čičmanová, Jana Murčová, Róbert Zeman, Ľuboš Topor, Ján Svorad, Tomáš Nagy

predstavenie vedie: Michal Kožuch

šepkárka: Kamila Beťková

majster javiska: Jozef Drobec

scénický zvuk: Juraj Kóňa

scénické svetlo: Peter Sarvaš, Róbert Horváth

masky a parochne: Anna Záhorská, Erika Lörincová,
Zuzana Németová

rekvizity: Nora Nagyová, Peter Stoklas

garderóba: Kvetoslava Osuská, Mária Balková,
Ľudmila Bellová

stavba scény: Juraj Uher, Boris Klinka st., Boris Klinka ml.,
Ján Oleár, Branislav Nitriansky, Peter Slivka ml.,
Karol Piršel, Miroslav Szabó, Ing. Karol Jenis,
Gabriel Čepček, Juraj Jurika, Milan Košarištan,
Mário Kudláčik, Jozef Palaky, Peter Slivka st.,
Ivan Bobček

Za spoluprácu pri príprave inscenácie ďakujeme
Súkromnému konzervatóriu v Nitre.

Predstavenie zabezpečuje umelecko-technická
prevádzka DAB pod vedením Ing. Štefana Ondicu.

Scénu, scénické doplnky a kostýmy vyrobili Dielne
DAB pod vedením Imricha Tótha.

FRANTIŠEK ŠVANTNER

Narodil sa 29.1.1912 v Bystrej. Po vyštudovaní učiteľského ústavu v Banskej Bystrici nastúpil v roku 1933 ako správca a učiteľ na ľudovú školu v Mýte pod Ďumbierom. V učiteľskom povolání pôsobil aj v Podbrezovej a Novej Bani. Od roku 1933 publikoval

časopisecky poviedky.

V roku 1942 mu vyšla zbierka poviedok *Malka*, ktorá patrí ku klenotom prózy naturizmu.

Nájde sa v nej tajomné, napínavé a neraz až hororové príbehy zo slovenských hôr. V roku 1946 publikoval nemenej známy román *Nevesta hôľ*. V roku 1947 sa stal referentom Matice slovenskej a začal pracovať na románe *Život bez konca*, ktorý dokončil v roku 1949. V tom istom roku sa však užho začínajú prejavovať príznaky ťažkej choroby.

Zomiera 13.10.1950 v Prahe. Ostáva po ňom nedokončená práca na zbierke noviel s protivojnovou tematikou, ktoré neskôr vychádzajú pod názvom *Dáma*.

MARGITA FIGULI

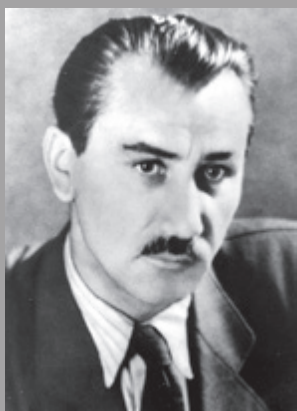

Narodená 2.10.1909 vo Vyšnom Kubíne. Po vyštudovaní Obchodnej akadémie v Banskej Bystrici nastúpila ako korešpondentka Tatra banky v Bratislave. Pracuje tam do roku 1941, kedy ju z politických dôvodov kvôli napísaniu novely *Olovený vták*

prepúšťajú. Po poviedkach uverejnených v časopisoch debutovala knižne v roku 1937 zbierkou noviel *Pokušenie*. Knihou sa pridala k prúdu slovenského naturizmu. Hlavnou témou knihy je láska, láska láskavá aj neláskavá, ktorá naráža na hranice rozumu, zákona alebo tradície. Úspech a uznanie si získala aj svojou

druhou knihou - románom *Tri gaštanové kone* (1940). Mýtický príbeh o skúškami preverenej láske a o návrate do strateného raja detskej nevinnosti patrí k vrcholom slovenského naturizmu. Po vojne vydala monumentálny štvorzväzkový historický román *Babylon*. Mnohé projekty románov sa nedočkali vydania a ostali z nich len úryvky alebo náčrty. V roku 1956 vydala autobiografickú románovú kroniku *Mladosť*, v roku 1964 román *Ariadnina niť*, v roku 1974 román *Víchor v nás*. Venovala sa aj tvorbe pre deti a mládež a rozhlasovej tvorbe. Zomrela 27. 3. 1995 v Bratislave.

DOBROSLAV CHROBÁK

Narodil sa 16.2.1907 v Hybiach. Po štúdiu na gymnáziách v Rožňave a Liptovskom Mikuláši a na Vyššej priemyselnej škole v Bratislave promoval na Českom vysokom učení technickom v Prahe. Zamestnal sa v československom rozhlase v Bratislave,

kde pôsobil v rôznych funkciách až do svojej predčasnej smrti.

V poviedkach Dobroslava Chrobáka sa spájajú prvky realizmu s fantastikou a dávnymi mýtmi rustikálneho sveta prírody. Kritika našla v jeho dielach aj známky „panerotického vitalizmu“. Chrobákov knižný debut *Kamarát Jašek* (1937) mal nielen kladné kritické ohlasy. Jozef Félix ho v Slovenských pohľadoch obvinil z plagiátorstva. Ozveny tejto udalosti možno nájsť aj v novele *Drak sa vracia* (1943), silnom príbehu o hľadaní stratenej cti. Po napísaní novely sa Chrobák umelecky natrvalo odmlčal. Zomrel 16.5.1951 v Bratislave.

PIARGY

(alebo 365 dní Sodomy)

Hoci inscenácia nesie meno slávnej Švantnerovej poviedky o osade, ktorá „zmizla zo sveta za jednu noc, akoby ju boli čerti do pekla poodnášali“, znalec slovenskej lyrizovanej prózy (naturizmu) v nej ľahko identifikuje dejové línie, motívy, fragmenty, či postavy ďalších diel tohto literárneho smeru. Rámčujúce *Piargy* dopĺňa Švantnerovo *Stretnutie a Zhanobená krv* a v texte sa objavuje mimo svoj pôvodný literárny kontext aj postava Kara Plžúcha z poviedky *Prízraky*. (Všetky z knihy *Malka*, 1942). Z Chrobákovho *Kamaráta Jaška* (1937) zasahujú do deja postavy nielen z rovnomennej novely, ale aj z poviedky *Katarína, Poviestka a Silueta*. Výber dopĺňa Figulina novela *Strmina (Pokušenie)*, 1937).

Namiesto je otázka, čo tieto poviedky spája okrem spoločných formálnych literárnych znakov, ktoré sa pokúšajú zhrnúť literárnovedné termíny lyrizovaná próza, próza naturizmu, či novoromanizmus.

Rámčujúce *Piargy* sú príbehom o magickej fašiangovej noci, ktorá sa končí živelnou pohromou. V dome ženy ľahkých mravov sú zhromaždení ľudia. Izba je nabitá živočíšnou energiou, vydráždenými pudmi, vášňou a žiadosťou. Chlapi pijú, nálada - no hlavne mravy - sa uvoľňujú, priestor medzi spotenými tancujúcimi telami hustne. Hneď vedľa izby s hlučnou spoločnosťou stojí druhá izba. Tichšia. Sú v nej ženy, ktoré pripravujú na pôrod hluchonemú prostáčku, ktorá sa podľa reči v dedine pozabudla s vlkom. Na posteli vedľa nej umiera stará žena, ktorá zo svojho zvláštneho postavenia medzi životom a smrťou prorokuje Piargovčanom skazu a narodenie Antikrista. Vo chvíli, keď v jednej izbe vrcholia orgie a v druhej hluchonemá prostáčka rodí chlpaté mŕtve dieťa, prichádza náhly koniec. Piargy zasype lavína. Biely, čistý sneh - to páperie, ktoré obyčajne romanticky prikrýva špinu a blato tohto sveta - príde v novej ničivej sile ako

trest. Vyhrabú sa z neho len dvaja čisti - muž a žena; pár, ktorý má zachovať očistený ľudský rod; novodobý Noe so svojou ženou.

Okrem ústredných dvoch - troch postáv sa siluety ostatných obyvateľov Piargov strácajú v hmle. Chceli sme preto s pomocou Margity Figuli, Františka Švantnera a Dobroslava Chrobáka dopísať pomyselnú kroniku tejto novodobej Sodomy; urobiť z piargovských chalúp stojacich pozdĺž cesty akési listy breviáru hriechov. Spoločným menovateľom vybraných poviedok sú preto mnohoraké podoby násilia, krutosti či hriechu, ktoré môžu vzniknúť vo vzťahu medzi mužom a ženou: nevera, manželstvo pre majetok, manželstvo pre prestíž, psychické týranie kvôli neplodnosti, citový chlad, smilstvo, cudzoložstvo, vražda zo žiarlivosti, kupliarstvo, potrat, nedobrovoľný celibát, pornografia, atď. Tento breviár nepokrýva len rozličné typy hriechov, ale aj ľudí, ktorí im prepožičiavajú svoje telá. Je ich tu celá škála, celý bestiár - v Piargoch sa stretnete s dedinským bláznom, ale aj s modernou mestskou ženou so vzdelaním a vzťahom k literatúre; s povolnou nymfomankou, ale aj so zatrpknutým askétom; s otrhaným tulákom, ale aj s bohatým fabrikantom; s farárom, ale i s diablom; s divochom, ale i s panskou vychovávateľkou. Jednotlivé poviedky sa dajú zaradiť pod tie najrozličnejšie žánre: horor, rozprávku, podobenstvo, atď. Mieša sa tu svet reálny s fantastikou, javy pozemské s nadpozemskými a záhrobnými, veci všedné s magickými. Konečný text nie je lineárnym prerozprávaním príbehov lyrizovanej prózy. Je to skôr variácia na ich motívy; domýšľanie, pointovanie, pohrávanie sa s charaktermi postáv, S fragmentmi fabuly, s témami a ideami. Poviedky tu neplnú oddelene vedľa seba, ani v rade za sebou, ale vzájomne sa prelínajú a prepletajú, až nakoniec splývajú v jedinú ságu o temnej osade stojacej kdesi v slovenských horách, v ktorej prebieha večný boj pudov a vášní s prirodzeným či „prirodzeným“ zákonom v nás.

DVORENIE U UHORSKÝCH SLOVÁKOV

...Druhá hlavná vlastnosť slovenských žien je poctivosť, ktorú si hlavne nevydaté dievčatá strážia s príkladnou prísnosťou. Veľmi zriedkavé sú nemanželské deti, ktorým znevažujúco vravia „pangharti“. Za svoj život môžu ďakovať zvyčajne všelijakým mladým osvieteným pánom, skúseným vojakom, scestovaným sluhom atď. (...)

Pozorujme teda aspoň chvíľu, ako sa správa slovenská mládež pri milovaní, aby sme mohli posúdiť, aká až prísna je ich morálka.

Práca na poli a doma im zaberá všetok čas a nenechá ani chvíľočku na uctievanie boha Kupida. Na lúboštné návštevy ostáva len sobota večer, keď má pracujúci človek ozajstný sviatok. Dievčatá si cez leto ustielajú obyčajne v senníku a cez zimu sa sťahujú do teplej izby. Všetci mládenci, ktorých volajú „deckovia“, zhromažďujú sa v lete na určitom mieste. Jeden z nich hrá na dlhej píšťale s tromi dierkami, ktorej vravia „fujara“, a vyludzuje na nej najjemnejšie tóny. Na čele s vyhrávajúcim mládencom tiahne celá spoločnosť krokom cez dedinu a keď nie je veľmi dlhá, prejdú z jedného konca na druhý. Keď idú naspäť, zastanú pri prvom dome, v ktorom má niektorý z mládenčov dievča. Muzikant niekoľkokrát zapíska na fujaru a všetci vylezú na senník, odkiaľ možno ešte chvíľku počuť zvuky píšťalky. Milenec ostane pri svojej láske, ostatní sa po chvíli rozlúčia a uberajú sa ďalej. Potulka trvá dovtedy, kým všetci chlapci sa na takýto muzikálny spôsob nedostanú do náručia svojich Dulcinien. Tieto prechádzky sa volajú „večierky“.

Cez zimu navštevujú mládenci dievčatá aj viackrát do týždňa, ale iným spôsobom. Staré i mladé ženy sa každý deň zhromažďujú do jedného alebo viacerých domov na priadky. Nesmú tu chýbať, pravdaže, ani mládenci, ktorí vystrájajú dievčatám všelijaké fígle. Niekedy len tak, z náklonnosti, zapália im ľan alebo konope na praslici, alebo ich plieskajú po chrbtoch tak silne, až sa rozplačú.

Ján Čaplovič: *O Slovensku a Slovákoch*. Tatran, Bratislava, 1975.
Citát pochádza z práce *Slováci v Uhorsku*, ktorá vychádzala na pokračovanie v rokoch 1818 - 1820 v časopise *Hesperus*.

SENZUALISTICKÝ NATURIZMUS MARGITY FIGULI

Figuli sama upozornila na naturizmus erotického zafarbenia ako na základ svojho diela: „...pokladám lásku za prvopočiatok všetkého, čo dostáva tu na zemi tvar, za hýbadlo sveta a za najkrajšiu ženskú cnosť, vábi ma však analýza sily tohto cítenia a životné osudy tých, ktorí sa dostali do jej kráčov.“

(...) Treba si jasnejšie uvedomiť, čo predstavuje Figuličkin erotizmus. Je to predovšetkým snaha po plnosti prirodzeného života, prejavujúca sa ako silné napätie. (...) Už zo stručného pohľadu na tematiku Margity Figuli vidno, že jej naturizmus, i keď silno senzualistický, nie je výlučne romantického typu, nevedie postupne k čisto biologicistickej koncepcii a k amoralizmu či imoralizmu...

Protipól senzualistického naturizmu Margity Figuli, jej zrelej tvorby, tvorí spontánne cítenie a povedomie mravného zákona. Mravný zákon je totiž i vo všeobecnosti najväčšia prekážka túžby po zmyslovom vyžití sa. Je to prekážka vnútorná, idúca ku koreňom osobnosti, formujúca ju.

LÚBOSTNÉ ZVYKY A OBRADY STARÝCH SLOVANOV

Tak ako u iných národov, aj u nás bol život slobodnej mládeže pôvodne dosť neviazaný. Podľa prameňov z prvých storočí nášho tisícročia stretávali sa mladí ľudia pri rozličných slávnostiach, pri ktorých nechýbali hry erotického charakteru, končiace sa promiskuitou. Vrchnostenské a cirkevné zákazy, opakujúce sa ešte aj v nasledujúcich storočiach, nasvedčujú, že sa týchto hier zúčastňovali aj muži aj ženy. Naproti tomu sú takéto zákazy v rozpore s tvrdením Maurikia a niektorých ďalších dejepiscov, ktorí sa zmieňujú o obdivuhodnej manželskej vernosti slovanských žien. Usudzujú na ňu najmä z prejavov žiaľu nad úmrtím manžela. Vysvetlenie možno hľadať v tom, že okrem uvedených príležitostí, ktoré mali azda aj obradný význam, bola manželská nevera slovanských žien zriedkavejšia než u iných národov. Do istej miery tu mohol spolupôsobiť aj fakt, že žena bola vlastne mužovým vlastníctvom, pretože ju získaval buď únosom, alebo kúpou.(...)

Svadba ako mimoriadne dôležitá udalosť v živote každého jednotlivca bola nielen predmetom rozličných úvah, ale i veštieb, magických úkonov a zákazov, zameraných na získanie vhodného životného partnera. (...) Okrem prostriedkov, ktoré by sme mohli označiť za magicko-kozmetické, robili sa azda ešte vo väčšej miere úkony erotickej mágie. Podľa účelu ich môžeme rozdeliť do dvoch skupín. Prvá mala zvyšovať príťažlivosť dievčaťa v očiach mužov všeobecne. Používané prostriedky sa zakladali na princípe mágie podobnosti. Ak dievča nájde na jar mravenisko, má ho vziať a nasypať okolo domu, aby po celý rok chodilo za ním toľko mládencov, koľko bolo v mravenisku mravcov. Získať konkrétneho mládenca, resp. zriedkavejšie dievča bolo náročnejšie z toho dôvodu, že jednotlivé praktiky vyžadovali kontakt so želaným objektom, a to bez jeho vedomia. Známym prostriedkom bola praženica pripravená z vajec, ktoré nechali tiecť po tele dievčaťa. No aj iné jedlá mohli mať ten istý účinok, ak do nich primiešali popol zo spálených nechtov, vlasov alebo kvapku menštruačnej krvi dievčaťa. Mládenec mohol dievča získať tak, ak mu dal do sladkej pálenky kúsok cukru, ktorý nosil určitý čas pod pazuchou. Obdobné afrodisiaká boli známe už pred stáročiami. Napríklad (podľa záznamu z 12. storočia), keď chceli slovanské ženy získať lásku muža, dali mu vypiť vodu, v ktorej sa umyli. Táto praktika je v niektorých oblastiach severovýchodného Slovenska známa aj v súčasnosti.

Emília Horváthová: *Zvykoslovie a povery*. In. Slovensko: Ľud II. časť. Obzor, Bratislava, 1975.

NESKAZENÁ DEDINA

...Pokým väčšine je dedina symbolom pokoja a vyrovnaného života, v ktorom niet väčších protikladov sociálnych, ktorý je ovládaný pevným svetonázorom, v ktorom sa rozvážne pracuje, zatiaľ on (Chrobák - pozn. dm) v protiklade k svojej koncepcii „mesta“ si dedinu zvečňuje, idolizuje a mýtizuje v smere prapodstát: vážiac si ju zo spomienok na svoje detstvo a chlapčerstvo, z ľudových rozprávok, zo zbojníckej tradície i z literárnych

zdrojov, nie že by nevidel sociálnu oblasť; no vidí dedinu predovšetkým v priamom styku so základnými vecami života: s tvrdosťou prírodných podmienok, s láskou, so smrťou; v nej sa ešte rodia celí chlapi a celé náruživosti; v nej sa otázky a vzťahy neriešia okolkovaním, nepriamo, ale nožom alebo aspoň pästou medzi oči. Mesto je naproti tomu niečo odvodeného, „človeku, ktorý bol naučený dívať sa ľuďom prosto do očí a volať veci pravým menom, príde odrazu sa všelijako vykrúcať, obšmietať a brať medzi prsty ihlu, keď bol privyknutý narábať kolom a sekerou.“ (...) Odpor k mestu, k civilizácii sa zdôrazňuje tým, že autor ho nechce vidieť v celku, že si z neho vyberá zvláštne, bizarné prípady, že sa v ňom zacieluje na vyšinutých, nenormálnych ľuďoch, prehrané, vykoľajené osudy a životy, že rád ukáže, čo mesto vie urobiť z dedinského človeka v zlom zmysle.

Antitézu dediny a mesta zvlášť výrazne rozvádza autor v oblasti erotiky. V najvýznamnejších jeho rozprávkach, v *Kamarátovi Jaškovi* a v novele *Drak sa vracia*, je podstatné súperenie v láske, zápas o ženu: tu je bod, v ktorom to človek môže alebo vyhrať, alebo byť porazený vo svojom životnom jadre. U prostých ľudí prírody je láska naplnením, silou skladnou, tvoriacou autorova poetizácia to tak chce; u ľudí z mesta je láska silou ničivou, ktorá sa končí zhnusením alebo aspoň dezilúziou.

REGULÁCIA PÔRODNOSTI NA SLOVENSKEJ DEDINE

...K stratégii reprodukčného správania sa, smerujúceho k zúženej reprodukcii, patrí sobášny vek partnerov pri uzatváraní manželstva. Známe sú dve riešenia - cieľ získať čo možno najskôr pracovnú silu na hospodárstvo vyžadoval skoré sobáše. Opačný cieľ sledovali sobáše v staršom veku, prostredníctvom ktorých sa udržala pracovná sila čo najdlhšie na rodičovskom hospodárstve. Najmä druhé z uvedených riešení v istom zmysle prispievalo aj k zdržanlivosti v sexuálnom živote a teda k regulácii pôrodnosti. Žiadne spoločenstvo neuplatňovalo naraz obidve riešenia. Kým vyšší sobášny vek zodpovedá západoeurópskemu modelu, na Slovensku (...) sa zvlášť v jednodetných oblastiach znižoval najmä u žien vek, v ktorom vstupovali do manželstva. Podrobné štatistické údaje máme z dvoch obcí v Hontě a Tekove, kde priemerný sobášny vek u dievčat v prvej polovici 20. storočia sa pohyboval medzi 17-18 rokmi, u mládencov to bolo 22-24 rokov. Podľa rozprávania mojich informátoriek „skôr sa vydávali gazdovské dcéry ako chudobné dievčatá“ (Šalov), a napriek uvedeným priemerným číslam v niektorých rokoch išli k oltáru aj oveľa mladšie nevesty. „Mňa vydali, keď som mala 14 rokov, ale Jurka som narodila, že keď som mala 18, lebo ved' nemal kto robiť“ (Lišov). Informátorka narodená v r. 1897 spomínala, že ju vydali, a ona ešte nebola biologicky zrelá. Začas, kým pohlavne dospela, spávala pri svokre a tá ju mala ako vlastnú dcéru (Lišov).

(...)

Udržanie modelu zúženej reprodukcie a využitie ženskej pracovnej sily na hospodárstve vyžadovalo uplatňovanie rôznych antikoncepčných praktík, najmä reálnych, ale aj magickej antikoncepcie. Napríklad Ondrej Braxatoris vo svojej práci „Uherští Slováci v Hontském a Zvolensském kraji“ zaznamenal, že nevesty „z povery starý zámeck též aby dítky nerodili na sobáš berou“. V Slovenskom Komlóši aby nemala skoro deti, nesmela mladá nevesta zaplúť do koryta (Horváthová, E., 1970). V Cerove keď postieľali mladomanželom, prv ako položili na posteľ vankúš, viac ráz ho akoby neúmyselne obrátili. Koľkokrát ho otočili, za tolko rokov nemali manželia mať deti. Aj do postele dali tolko plachiet, koľko želali manželom, aby zostali bezdetní (Horváthová, E., 1974). Zaujímavé je, že v jednodetnej oblasti pri príchode do mužovho domu mala nevesta prekročiť na prahu položené dieťa-chlapca, a to vraj preto, aby mala práve jedno dieťa.

Rozvinutejšie boli praktiky reálnej antikoncepcie. Vyhýbanie sa pohlavnému styku a oddelené spávanie manželov bolo pravidlom. Sexuálna abstinencia viedla následne k rozvoju mimomanželských vzťahov. V rukopisných dejinách ev. a.v. zboru v Lišove uvádza sa príklad „ženy smilnice, ktorá bola napomenutá, pakli sa nepolepší a neučiní pokání, k vrbe pri zvonici v den sváteční na obdiv lidu k potupe uvázaná bude“. Príznačné je, že „nemravné“ správanie sa v sexuálnom živote sa pripisuje na vrub žien napriek tomu, že informácie o prejavoch sexuálnej zvrhlosti a pohlavného styku so zvieratami (sodomizmus), ktoré sa nám dostali z jednodetných oblastí, týkali sa tak žien ako mužov. (...)

Zaužívanou ochranou pred otehotnením bola prerušovaná súlož v ľudovej reči vyjadrená metaforicky „V stodole žitko mlátia, pred stodolou žitko vytriasajú“, „Nečakaj na posledné pomazanie“, „Kde nebol muž šikovný, tam potom žena trpela. Lebo to nie je tak, že Boh dá, ale hlúpy človek spraví“. Známa bola aj mužská ochrana, používanie kondómu.

Ak došlo k nežiaducemu otehotneniu, usilovali sa vyvolať abortus prostredníctvom sedacích kúpeľov a pitia odvarov. Božena Němcová, ktorá žila na Slovensku práve v oblasti známej reguláciou pôrodnosti, zaznamenala pitie odvaru z neťaťy (*Juniperus sabina*) a sedacie kúpele. „Na dvore rastie neťaťá, neboj sa nevesta dieťaťa.“

Marta Botíková: *Regulácia pôrodnosti*. In. Tradície slovenskej rodiny. Veda, Bratislava, 1997.

NÁRUŽIVÍ HRDINOVIA U ŠVANTNERA

...Boli sme takí zavalení obrázkarstvom dedinských realistov, že sme pomaly posudzovali ako plus našich prozatérov už to, keď odišli z dediny do mesta - čakali sme od zmeny tematiky odvrat od bežných tvárnych prostriedkov; zunoval sa nám folklór a dialekt, záľubné postávanie pri bezvýznamnostiach a falošná írečitosť slovného prejavu. Mysleli sme, že naša próza vyčerpala do dna svoje dedinské námety. A hľa, objavil sa autor, ktorého kniha svedčí, že všetko, alebo bezmála, je vo videní a podaní. (...)

Ako ďaleko sme tu od idylickosti a sviatočnosti, ktorými traktovali tieto veci jeho predchodcovia takmer napospol! Od záveterného ponímania, v dôsledku ktorého sa autori ťažko dostávali nad figurkárstvo! Od exotizovania toho, čo exotické nebolo! (...)

Robustne, po chlapsky i jemne, básnicky uchopil Švantner predovšetkým svojich ľudí, preto sú takí autentickí a neodškriepiteľne živí. Človeka vidí autor v jeho elementárnej pudovosti, vedeného náruživosťami, neskruteného v jeho zbojníckom zdraví nijakými zábranami psychickými a vôbec už nie spoločenským zákonníkom. Vidí ho v jeho primitívnej podstate a dáva mu svojsky, nespratne naplniť jeho osud. A všetko bez ideológie, bez pokusov dávať týmto ľuďom, ktorí sa radi vyjadrujú nožom, známky z chovania.

Alexander Matuška: *František Švantner: Malka*. In. *Za a proti*. Slovenský spisovateľ, Bratislava, 1975.

PÄŠTOU, PALICOU, SEKEROU...

...Slováci z času na čas radi zápasia, a to najmä po procesii na Božie telo, na sviatok vysviacky kostola, na jarmokoch, ale aj v nedeľu a v iné sviatky, keď sa k večeru pije a tancuje v šenkoch. Taký čas sa veru pridá, že vynesú jedného alebo aj viacerých polo-mŕtvych alebo mŕtvych v plachte domov. Príčiny sú rozličné. Často je na vine bezútešná žiarlivosť. Keď sa mládenci zalúbia do jedného dievčaťa, vyhľadajú sa v krčme pri tanci. Spočiatku mlčia a ticho sedia. No len čo im pálenka alebo víno rozbúri krv, zatínajú päste, akoby ich schytil nejaký krč, a po krátkom vyjednávaní sa začne bitka. Každý z nich nájde, samozrejme, svojich zástancov a nakoniec sa strhne taká mela, že jej výsledok by nevedel vypočítať ani najlepší matematik.

Ján Čaplovič: *O Slovensku a Slovákoch*. Tatran, Bratislava, 1975. Citát pochádza z etnologickej práce *Slováci v Uhorsku*, ktorá vychádzala na pokračovanie v rokoch 1818 - 1820 v časopise Hesperus.

O MŔTVÝCH A REVENANTOCH

O mŕtvom, ktorý ani do druhého dňa celkom nezmeravel alebo nezbledol, predpokladali, že má dve srdcia alebo dve duše. Takýto človek sa vracal zo záhrobia, ničil ľuďom zdravie, dobytok i úrodu. Aby mu v tom zabránili, položili mu k nohám trňové prúty, zapichli trň do päty, zviazali spolu palce na nohách, obkrútili okolo nôh cesnakový veniec, prepichli srdce alebo ho celého dodatočne spálili. Pred pohrebom vyniesli truhlu pred dom. Pri vynášaní museli nohy nebohého vždy smerovať k dverám, inak by sa vracal. Vo dverách tri razy udreli truhlou o prah na znak toho, že sa lúči s domom. Na dvore rovnako ako dnes stál už stôl s bielym obrusom a krížom. Pri stole bolo pripravené miesto, na ktoré položili ešte stále otvorenú truhlu. Dvor sa plnil účastníkmi pohrebu. Každý, kto nebohého poznal čo len zbežne, považoval si za povinnosť odprevadiť ho na poslednej ceste. Žena, matka alebo iná najbližšia príbuzná zomrelého kľáčala pri truhle a v monotónnej tiahlej melódii, prerušovanej plačom a výkrikmi, „vykladala“ nad mŕtvym. Spomínala príhody, v ktorých sa prejavili jeho dobré vlastnosti, starostlivosť o rodinu a gazdovstvo, nariekala nad svojou opustenosťou a pod. Vykladanie bolo náročné nielen na improvizáciu schopnosti, ale aj fyzicky a psychicky veľmi namáhavé, preto sa v bohatších oblastiach Hontu, Gemera a Novohradu zaužívalo najímanie cudzej ženy, „plački“, ktorá sa za určitú odmenu podujala na túto úlohu.

Emília Horváthová: *Zvykoslovie a poverky*. In. Slovensko: Ľud II. časť. Obzor, Bratislava, 1975.

ROMAN POLÁK

• • • Vyštudoval divadelnú réžiu na VŠMU v Bratislave v ročníku Miloša Pietora. Po absolvovaní školy nastúpil v roku 1982 do činohry Štátneho divadla v Košiciach. Z jeho košického obdobia treba spomenúť inscenáciu Ibsenovho **Peera Gynta** (1981) a Stratievov **Autobus** (1981).

• • • V rokoch 1984 až 1990 pôsobil v Divadle SNP v Martine, kde úspešne nadviazal na tvorbu výrazných režisérskych osobností martinského divadla. Medzi významné inscenácie, ktoré tu vytvoril, patrí Horákov **Medzivojnový muž** (1984), Shakespeareov **Sen noci svätajánskej** (1985), vlastná dramatisácia Švantnerovej novely **Nevesta hôľ** (1986), či inscenácia Rózewiczovej **Pasce** (1986). Mimoriadny medzinárodný ohlas zaznamenali najmä dve inscenácie - **Dotyky a spojenia** (1988) P. de Marivauxa a Brechtov **Baal** (1989). Obe reprezentovali československé divadlo na festivaloch vo Wroclawi a Toruni v Poľsku, **Baal** zožal úspech v Moskve, **Dotyky a spojenia** zase na BITEF v Belehrade a obidve inscenácie boli zaradené aj do programu významného medzinárodného festivalu v škótskom Edinburgu. Inscenácia **Dotyky a spojenia** dokonca získala prestížne ocenenie kritikov denníka The Guardian The Guardian Critics' Choice. Polákove martinské inscenácie presiahli svojím významom rámec československého divadla a zaradili ho medzi najvýznamnejších divadelných režisérov svojej doby. S Divadlom SNP v Martine (neskôr s Komorným divadlom) spolupracoval aj po svojom odchode z postu interného režiséra. Z viacerých výnimočných inscenácií, ktoré takto vznikli, treba spomenúť aspoň Čechovovho

Ivanova (2006), ktorý získal ocenenia Dosky za najlepšiu inscenáciu a réžiu sezóny.

• • • Mimoriadne úspešná bola aj Poláková spolupráca s divadlom Astorka - Korzo '90, kde od roku 1990 režíroval ako hosťujúci a od roku 1996 do roku 2000 ako interný režisér. Zrodili sa tu inscenácie, ktoré výrazne ovplyvnili poetiku nielen tohto divadla - Poláková a Porubjakova dramatisácia Kafkovho **Procesu** (1992), Rostandov **Cyrano z Bergeracu** (spoločne so Štúdiom L+S, 1993), Shakespearov **Kupec benátsky** (1994), Čechovov **Ujo Váňa** (1995), či dramatisácia Dostojevského románu **Zločin a trest** uvádzaná pod názvom **Vražda sekerou v Svätom Peterburgu** (1999). Inscenácia **Ujo Váňa** dostala Výročnú cenu Zväzu dramatických umelcov. Dve Polákové inscenácie - Ostrovského **Les** (1997) a Gorkého **Meštiaci** (1998) získali ocenenia slovenských kritikov Dosky ako najlepšie inscenácie sezóny. Za **Les** dostal Roman Polák aj Dosku za réžiu.

Popri divadle Astorka - Korzo '90 pravidelne hosťoval aj v Slovenskom národnom divadle. Inscenoval tu Taboriho **Mein Kampf** (1991), Shakespearovu hru **Romeo a Júlia** (1993), Wedekindovu **Lulu** (1993), Horákovo **Nebo, peklo, Kocúrskovo** (1995), Maliti-Fraňovej **Krčeňa Nesmrteľného** (2003), Klimáčkov **Hypermarket** (2005), či Hamptonovu dramatisáciu románu Sándora Máraia **Popol a vášeň** (2006) .

• • • O spoluprácu s Romanom Polákom prejavili záujem aj viaceré zahraničné scény. Pravidelne režíroval v Česku. V Národnom divadle v Prahe vytvoril inscenácie **Saténovej črievičky** od Claudela (1993) a **Dvojakú nestálosť** od Marivauxa (1994). V Činohernom klube Koltésov **Návrat do púšte** (2000) a dramatisáciu Sologubovho románu **Diablova hojdačka** (2003). V Mestskom divadle v Brne to bol Ibsenov **Peer Gynt** (2000) a Stoppardova **Arkádia** (2004). V Národnom divadle v Brne Shakespearove hry **Kráľ Lear** (1994) a **Búrka** (1996). Okrem českých scén režíroval aj v estónskom Talline Marivauxove **Dotyky a spojenia** (1989), v Chicagu Shakespearovho **Macbetha** (1992) a v Paríži v Theatre Moliere Puškinovho **Kamenného hosta** (1999).

V rokoch 2000 až 2002 bol Roman Polák umeleckým šéfom činohry Štátneho divadla v Košiciach. Od roku 2006 je režisérom a umeleckým šéfom činohry Slovenského národného divadla.

Inscenáciou **Piargy** nadväzuje na Marivauxovu hru **Triumf lásky**, ktorú režíroval v Divadle Andreja Bagara v roku 1991.

Okrem divadla sa venuje aj filmovej a televíznej tvorbe.

Vo svojich réžiách spája analytický prístup k téme, jej podrobné skúmanie z rôznych uhlov a perspektív s divadelne vzrušujúcim a imaginatívnym videním. Polákov divadlo nie je divadlom atraktívneho propagovania jednoduchých a "večných" právd o človeku a o svete, ale divadlom filozofického nepokoja a hľadania.

Za podporu inscenácie *Piargy* ďakujeme:

ZENTIVA

generálny partner divadelnej sezóny 2007/2008

Wienerberger
Building Value

 HAGARD:HAL

ÚRAD
NITRIANSKEHO
SAMOSPRÁVNEHO
KRAJA

IBEX

TURANCA
cestovná kancelária

 SATUR

VÍNO NITRA

optima
NITRA

 Campri®

 NITRAZDROJ a.s.

Chocolate Products

AUTOPRIMA®
Kvalitné autodiely

 CERO®
... a ste vo svojej koži

divadelná sezóna 2007/2008
RODINNÉ STRIEBRO

Za podporu inscenácie *Piargy* ďakujeme:

**SLOVENSKÁ
SPORITELŇA**

hlavný partner divadelnej sezóny 2007/2008

 ENERGOPROJEKT BRATISLAVA, a.s.

Mediálni partneri:

TV
OBCHODNÁ TELEVÍZIA

radio.**MAX**

televízia

NOVINY A QUART
NITRIANSKE NOVINY

NITRA
SLOVENSKÁ TELEVÍZIA

 mojaNitra.sk
rychle riešenia

STV
SLOVENSKÁ TELEVÍZIA

markiza
TELEVÍZIA

Spravodaj

slovenka

divadelná sezóna 2007/2008
RODINNÉ STRIEBRO

Program Divadla Andreja Bagara v Nitre k inscenácii **Piargy**

zodpovedný redaktor: **Ján Greško**

zostavil: **Dano Majling**

fotografia na obálke: **Dalibor Krupka**

grafická úprava: **Eduard Drexler**

tlač: **Michelangelo**

2008

divadelná sezóna 2007/2008
RODINNÉ STRIEBRO